

GLOSSARY

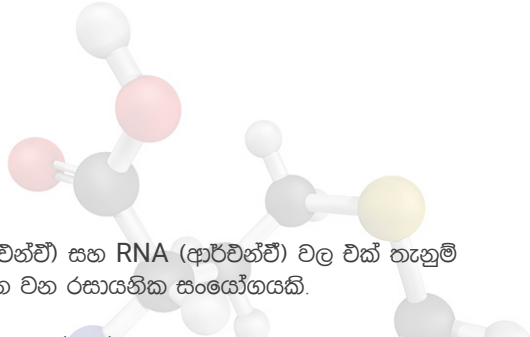
ජෛව තාක්ෂණය සහ ජෛව සුරක්ෂිතතාවය
පිළිබඳ වචනාවලිය

එක්සත් ජාතීන්ගේ ආහාර හා කෘෂිකර්ම සංවිධානයේ (FAO) තාක්ෂණික සහාය සහ ගෝලීය පාරිසරික පහසුකමෙහි (GEF) ප්‍රතිපාදන යටතේ පරිසර විෂය භාර අමාත්‍යාංශය මගින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා ව්‍යාපෘතිය (ජෛව සුරක්ෂිතතාවය පිළිබඳ කාට්‍රිප්පා සන්ධානයට අනුකූලව ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා රාමුව ක්‍රියාත්මක කිරීම) මගින් මෙය ප්‍රකාශයට පත් කර ඇත. ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා ව්‍යාපෘතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමෙහි හවුල්කරුවකු වන ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික විද්‍යා පදනම මගින් මෙය සම්පාදනය කරන ලදී.

A

Adenine - ඇඩිනින්: DNA (ඩීවන්ඒ) සහ RNA (ආර්වන්ඒ) වල එක් තැනුම් ඒකකයක් සෑදීමට භාවිතා කරන වන රසායනික සංයෝගයකි.

Advanced Informed Agreement (AIA) - පූර්ව අවබෝධිත ගිවිසුම: ප්‍රාන්ත දෙකක් අතර හෝ ප්‍රාන්තයක් සහ කලාපීය ආර්ථික ඒකාබද්ධ සංවිධානයකට අයත් ප්‍රාන්ත සමූහයක් අතර හෝ ජාතික විකරණය කරන ලද ජීවීන් හුවමාරු කර ගැනීමේදී අපනයනය කරන රාජ්‍යය මගින් සපයනු ලබන තොරතුරු මත පදනම්ව ඇති කරගන්නා විධිමත් ගිවිසුමයි. මෙහි දී එම තොරතුරු නිවැරදි සහ සම්පූර්ණ බව අවබෝධිතය.

Advance Informed Agreement procedure - පූර්ව අවබෝධිත ගිවිසුම් ක්‍රියා පටිපාටිය: ආනයන පාර්ශවයේ පරිසරයට හිතාමතා හඳුන්වා දීම සඳහා දේශසීමා හරහා ජාතික විකරණය කරන ලද ජීවීන් හුවමාරු කිරීමේ දී කාර්ටජිනා සන්ධානයට අනුකූලව ඇති පූර්ව දැනුම් දීමේ ගිවිසුම් ක්‍රියා පටිපාටියයි. අපනයන පාර්ශවයේ හෝ අපනයනකරුවෙකු විසින් සිදු කරනු ලබන දැනුම් දීමේ පියවර, දැනුම් දීම, පිළිගැනීම, අවදානම් තක්සේරු කිරීම සහ ආනයන පාර්ශවය ගනු ලබන තීරණ මෙම ගිවිසුමෙහි ඇතුළත් වේ.

Adverse effect - අහිතකර බලපෑම: ජෛව විවිධත්වය (කෘෂිකාර්මික ජෛව විවිධත්වය ඇතුළුව) සංරක්ෂණයට හෝ ජෛව සම්පත් තිරසර ලෙස භාවිත කිරීමට හෝ මානව සහ සත්ත්ව සෞඛ්‍යයට ඇති වන කෙටි කාලීන හෝ දීර්ඝ කාලීන ඕනෑම හිෂේධනීය බලපෑමක්.

Agricultural Biotechnology - කෘෂිකාර්මික ජෛව තාක්ෂණය: කෘෂි නිෂ්පාදන නිපදවීම හෝ වෙනස් කිරීම, ශාක හෝ සතුන් වැඩි දියුණු කිරීම හෝ විශේෂිත කෘෂිකාර්මික භාවිත පිණිස ක්ෂුද්‍රජීවීන් වර්ධනය කිරීම සඳහා ජීවීන් හෝ ජීවීන්ගේ කොටස් වෙනස් කිරීමට යොදාගන්නා සාම්ප්‍රදායික අභිජනන ක්‍රම ඇතුළු මෙවලම් සහිත අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයකි.

Allergen - අසාත්මිකාරකය: ශරීරයේ අසාත්මිකතාවයක් හෝ අසාත්මික ප්‍රතික්‍රියාවක් ඇති කරන ද්‍රව්‍යයකි. සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රෝටීනයකි.

Allergy - අසාත්මිකතාව: බොහෝ විට ප්‍රෝටීනයක් වන කිසියම් ද්‍රව්‍යයකට (අසාත්මිකාරකයක්) නිච්චරණය වූ විට ශරීරයේ ප්‍රතිශක්තිකරණ පද්ධතිය දක්වන ප්‍රතික්‍රියාවයි.

Allele - ඇලීල: එකිනෙකට සම්බන්ධිතව ඇති විට යම් විශේෂිත ගති ලක්ෂණයක් (උදා: අක්ෂි වර්ණය හෝ රුධිර වර්ගය) පාලනය කරන, ජානයක ඕනෑම ආකාර දෙකක් හෝ වැඩි ගණනක්.

Amino acid - ඇමයිනෝ අම්ලය: මූලික ඇමයිනෝ කාණ්ඩයක් සහ ආම්ලික කාබොක්සිල් කාණ්ඩයක් අඩංගු වන කාබනික අම්ල අතරින් එකකි. මේවා ප්‍රෝටීනවල මූලික තැනුම් ඒකකය වේ. ඇමයිනෝ අම්ල වල විවිධ සංයෝජන සහ අනුක්‍රම හිසා විවිධ ප්‍රෝටීන් වර්ග සාදයි.

Antibody - ප්‍රතිදේහ: ශරීරගත වූ ප්‍රතිදේහජනකයක් සඳහා ප්‍රතිචාරයක් ලෙස අපේ ප්‍රතිශක්තිකරණ පද්ධතිය මගින් නිපදවන රුධිර ප්‍රෝටීනයකි. ඒවා අදාළ ප්‍රතිදේහජනකයට බෙහෙවින් විශේෂිත වේ.

Antigen - ප්‍රතිදේහජනක: ප්‍රතිදේහ නිපදවීම උත්තේජනය කළ හැකි ද්‍රව්‍යයකි. මෙය බැක්ටීරියා හෝ වයිරස් වැනි ක්ෂුද්‍රජීවියෙකුගේ කොටසක් හෝ පරාග හෝ සමහර ආහාර ද්‍රව්‍ය විය හැක.

B

Bacillus thuringiensis (Bt) - බීටී: ඇතැම් පළිබෝධකයන්ට මාරාන්තික වන ප්‍රෝටීනයක් නිපදවන පාංශු බැක්ටීරියාවකි. Bt ප්‍රෝටීනය නිපදවීමට මෙම බැක්ටීරියාවට ඇති හැකියාව වෙනත් බෝගවලට ලබා දී ඇත.

Base pair - හයිට්පරිග් හෂ්ම යුගල: හයිඩ්‍රජන් බන්ධන මගින් එකට බැඳී ඇති ද්විත්ව දාම DNA අණුවේ තැනුම් ඒකක දෙකකි.

Biodiversity - ජෛව විවිධත්වය: ස්වභාවධර්මයේ දැකිය හැකි සියලු සතුන්, ශාක සහ වෙනත් ජීවින්ගේ විවිධත්වය වේ.

Bioethics - ජෛව ආචාර ධර්ම: ජෛව විද්‍යාත්මක ක්ෂේත්‍රවල පරීක්ෂණ ක්‍රියාකාරකම්වල දී පිළිපැදිය යුතු ආචාරධර්ම සහ සදාචාර ගමනාර්ථ. උදා: විද්‍යාත්මක පරීක්ෂණ සඳහා සතුන් භාවිතා කිරීමේ දී පර්යේෂණ සහ නිෂ්පාදන මගින් ජීවීන්ට සිදු වන බලපෑම.

Biopharming - ජෛව ඖෂධ නිපදවීම: ශාක සහ ගෘහාශ්‍රිතකරණය කළ සතුන් තුළ එන්නත්, ප්‍රතිදේහ වැනි ඖෂධමය නිෂ්පාදන නිපදවීම.

Biotechnology - ජෛව තාක්ෂණය: ප්‍රයෝජනවත් නිෂ්පාදන සහ සේවා ලබා ගැනීම සඳහා ජෛව පද්ධති (ජීවීන්, සෛල, පටක සහ වන්සයිම වැනි ජීවී කොටස්) තුළ තාක්ෂණික ක්‍රම භාවිතය.

Biosafety - ජෛව සුරක්ෂිතතාව (විකරණිත ජීවීන් සම්බන්ධව): නූතන ජෛව තාක්ෂණයේ නිෂ්පාදන මගින් මිනිසුන්ට, සතුන්ට සහ පරිසරයට ඇතිවිය හැකි අවදානම අවම කිරීම හෝ වැළැක්වීම. විකරණිත ජීවීන් (LMOs) ආරක්ෂිතව දියුණු කිරීම සහ භාවිතය තහවුරු කිරීම සඳහා වූ ප්‍රතිපත්ති, හිතී, නියෝග සහ මාර්ගෝපදේශ මගින් මෙය අත්පත් කරගනු ලැබේ.

Biosafety Clearing-House (BCH) - ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාණ්ඩය: විකරණිත ජීවීන් පිළිබඳ විද්‍යාත්මක, තාක්ෂණික, පාරිසරික සහ නෛතික තොරතුරු හුවමාරු කර ගැනීම, අත්දැකීම් හුවමාරු කර ගැනීම සහ ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාර්ටජිනා සන්ධානය ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන පාර්ශව වලට සහාය වීම සඳහා වන ජාත්‍යන්තර යාන්ත්‍රණයයි.

Biosafety Clearing-House National Focal Point (BCH-NFP) - ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාණ්ඩයේ ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානය: ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාණ්ඩයට අදාළ තාක්ෂණික කරුණු පිළිබඳව ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාර්ටජිනා සන්ධානයේ ලේකම් කාර්යාලය සමඟ සම්බන්ධ වීම සඳහා වගකිව යුතු ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානය.

Biosafety Information Resource Centre (BIRC) - ජෛව සුරක්ෂිතතා තොරතුරු සම්පත් මධ්‍යස්ථානය: ජෛව සුරක්ෂිතතාව සම්බන්ධ ප්‍රකාශන සහ තොරතුරු මූලාශ්‍රවල ඉලෙක්ට්‍රොනික නාමාවලි අඩංගු සෙවුම් කළ හැකි මාර්ගගත දත්ත සමුදායකි (ප්‍රවෘත්ති සේවා, විද්‍යුත් තැපැල් ලැයිස්තු, මාර්ගගත දත්ත සමුදායන් සහ සෙවුම් යන්ත්‍ර, වාර්තා සහ සිද්ධි අධ්‍යයන, සඟරා සහ පුවත්තසුන් මෙන්ම ඉගැන්වීමේ ද්‍රව්‍ය ද (අත්පොත්, මෙවලම් කට්ටල සහ ඉදිරිපත් කිරීම්) මෙහි ඇතුළත් වේ).

Biosecurity - ජෛව ආරක්ෂණය: මිනිසාට, සතුන්ට සහ ශාකවලට හානිකර ජීවීන් පැතිරීම හෝ හඳුන්වාදීම නැවැත්වීමට ගෙන ඇති ක්‍රියාමාර්ග මීට අයත් වේ.

Bt crops - බීටී බෝග: පාංශු බැක්ටීරියාවක් වන *Bacillus thuringiensis* (Bt) බැක්ටීරියාවේ ජානයක් ඊර්ගෙන යාම සඳහා ජානමය වශයෙන් වෙනස් කළ බෝගයකි. මෙම බැක්ටීරියාව මගින් නිපදවනු ලබන ප්‍රෝටීනයක් සමහර පළිබෝධකයන්ට විෂ වන අතර මිනිසුන් සහ ඉලක්කගත නොවන ජීවීන්ට විෂ නොවේ. Bt ජානය අඩංගු බෝගවලට මෙම ප්‍රෝටීනය නිපදවිය හැකි වන අතර එමඟින් ශාකය සමහර කෘමි පළිබෝධකයන්ගෙන් ආරක්ෂා කරනු ලබයි. Bt ඉරිඟු සහ Bt කපු වාණිජමය වශයෙන් ලබා ගත හැකි Bt බෝග වේ.

C

Candidate gene - අපේක්ෂිත ජානය: යම් ගති ලක්ෂණයක් නිපදවීම සඳහා සම්බන්ධ වේ යැයි යෝජනා කරනු ලබන ජානයකි.

Cartagena Protocol on Biosafety (Biosafety Protocol) - ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාර්ටජනා සන්ධානය (ජෛව සුරක්ෂිතතා සන්ධානය): ජෛව විවිධත්වය පිළිබඳ සම්මුතිය යටතේ සාකච්ඡා කර සම්මත කරගත් ජාත්‍යන්තර ගිවිසුමකි. සන්ධානයේ පරමාර්ථය වන්නේ, ජෛව විවිධත්ව සංරක්ෂණයට සහ තිරසර භාවිතයට අහිතකර බලපෑම් ඇති කළ හැකි නවීන ජෛව තාක්ෂණයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස නිපදවෙන විකර්මිත ජීවීන්, ආරක්ෂාකාරී ලෙස මාරු කිරීම, හැසිරවීම සහ භාවිතය සහතික කිරීම වන අතර, මානව සෞඛ්‍යයට ඇති අවදානම ද සැලකිල්ලට ගැනීම සහ දේශසීමා හරහා හුවමාරු කිරීම සඳහා විශේෂ අවධානයක් යොමු කිරීම සිදුකෙරේ.

Cartagena Protocol on Biosafety National Focal Point (CPB-NFP) - ජෛව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ කාර්ටජනා සන්ධානයෙහි ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානය: සන්ධානයේ මහලේකම් කාර්යාලය සමඟ සම්බන්ධතා පැවැත්වීම සඳහා වගකිව යුතු ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානයයි.

CAS - සිව්වස් ප්‍රෝටීනය: වික් ජාන සංස්කරණ මෙවලමක භාවිතා කරන ප්‍රෝටීනයකි.

Centre of Excellence in Biotechnology - ජෛව තාක්ෂණයේ විශිෂ්ටතා කේන්ද්‍රය: ජෛව තාක්ෂණය සහ ජෛව සුරක්ෂිතතාව නියාමනය කිරීම, නිවේදන නිකුත් කිරීම සහ ලබා ගැනීම, දේශසීමා හරහා හුවමාරුකිරීම් පිළිබඳ පූර්ව දැනුවත් ගිවිසුම් ඇති කරගැනීම, ජාන විකර්මණය කළ ජීවීන් සහ නිෂ්පාදන නිකුත් කිරීම, ඒවා හැසිරවීම සහ භාවිතය අනුමැතිය ලබාදීම සහ ඉවත් කරගැනීම සඳහා පාර්ශ්වයක් මඟින් නම් කරනු ලබන, ප්‍රමාණවත් අදාළ විද්‍යාත්මක ධාරිතාවක් ඇති රාජ්‍ය හෝ අන්තර් රාජ්‍ය අධිකාරියකි.

Chromosome - වර්ණදේහ: ගති ලක්ෂණවල උරුමය තීරණය කරන ජාන රැඟෙන යන ස්වයං ප්‍රතිවලිත සෛල වල දැකිය හැකි ජානමය ව්‍යුහයකි. රසායනිකව ගත් විට සෑම වර්ණදේහයක්ම හිස්ටෝන් ප්‍රෝටීනවලින් ආවරණය වන දිගු DNA අණුවකින් සමන්විත වේ.

Chromatid - වර්ණදේහාංශය: වර්ණදේහ ප්‍රතිවලිතවීම මඟින් නිපදවන කල්පවත්නා උප ඒකක වලින් එකකි.

Cis gene - සිස් ජානය: ඉලක්කගත ජීවියෙකු තුළ හෝ ලිංගිකව අනුකූල වන විශේෂයක ස්වාභාවිකව පිහිටන අඩණ්ඩ, ක්‍රියාකාරී ජාන අනුක්‍රමයකි. එහි ස්වාභාවික නියාමන සිස් අනුක්‍රමයන් වන ප්‍රචර්ධක සහ සමාපකයක් ඇත.

Clearing-house mechanism (CHM) of the Convention - සම්මුඛයේ නිෂ්කාෂණායතන යන්ත්‍රණය: තාක්ෂණික සහ විද්‍යාත්මක සහයෝගීතාව ප්‍රචර්ධනය කිරීම සහ පහසුකම් සැපයීම සඳහා පිහිටුවන ලද යන්ත්‍රණයකි. ජෛව ආරක්ෂණ නිෂ්කාෂණායතනය මෙහි කොටසක් ලෙස ස්ථාපිත කර ඇත.

Clone - ක්ලෝන: ලිංගික ප්‍රජනනයකින් තොරව නිර්මාණය කරන ලද, ජීවියෙකුගේ ජානමය පිටපතක්.

Codex Alimentarius - කෝඩෙක්ස් ඇලිමෙන්ටේරියස්: එක්සත් ජාතීන්ගේ ආහාර හා කෘෂිකර්ම සංවිධානය (FAO) සහ ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය (WHO) විසින් පිහිටුවන ලද වැඩසටහනකි. එමගින් ආහාරවල ගුණාත්මක තත්ත්වය සහ සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිති, යහපිලිවෙත්, හිතී සංග්‍රහ, මාර්ගෝපදේශ හා නිර්දේශ සමූහයක් ලබාදෙයි. ඊට සනීපාරක්ෂක සැකසුම් පිලිවෙත්, ප්‍රමිතීන්ට අනුකූල වීම පිළිබඳ නිර්දේශ, පළිබෝධනාශක ශේෂ පිළිබඳ සීමා, අපද්‍රව්‍ය සඳහා මාර්ගෝපදේශ, ආහාර ආකලන සහ සත්ත්ව ඖෂධ සඳහා වූ හිතී සංග්‍රහ ද මීට ඇතුළත්ය.

Compliance - අනුකූලතාවය: බලය පැවරීමේ නියම සහ කොන්දේසිවල අවශ්‍යතා සම්පූර්ණ කිරීම.

Co-existence - සහජීවනය: ලේබල් කිරීමේ හිතී සහ සංශුද්ධතා ප්‍රමිතීන් පිළිබඳ අදාළ හිතීවලට අනුකූලව සාම්ප්‍රදායික, කාබනික සහ ජාන විකරණය කරන ලද බෝග නිෂ්පාදන අතර ප්‍රායෝගික තේරීම් කිරීමට ගොවීන්ට ඇති හැකියාව. සහජීවනයට "යහපත් කෘෂිකාර්මික පිලිවෙත්වල" ආර්ථික ඇගයුම් ඇතුළත් වේ.

Containment - සීමාගතය: අන්තරායකර හෝ අන්තරායකර විය හැකි ජීව විද්‍යාත්මක කාරක හෝ ඒවායේ නිෂ්පාදනවල පාරිසරික නිරාවරණය සීමා කිරීමට භාවිත කරන තාක්ෂණික ක්‍රම සහ පද්ධති වේ. මෙහිදී විවැහි දේට නිරාවරණය වීම නිසා විය හැකි අවදානම් ඉවත් කිරීම සඳහා වන පියවර සීමාගතයෙන් අරමුණු කරයි. රසායනාගාර ක්‍රියාවලි හා තාක්ෂණික ක්‍රම, ආරක්ෂිත උපකරණ, සහ ස්ථානීය සැලසුම් අවශ්‍යතා යනු සීමාගතයේ ප්‍රධාන දර්ශක වේ. මෙම මට්ටම් ජෛව සුරක්ෂිතතාව අවම මට්ටම වන 1 සිට ඉහළම මට්ටම වන 4 දක්වා පරාසයක පවතී.

Collaborative Portal - සහයෝගීතා ද්වාරය: සාමාජිකයින්ට විවිධ කාරණා සම්බන්ධයෙන් සන්නිවේදනයට, තොරතුරු හුවමාරු කර ගැනීමට සහ සහයෝගයෙන් වැඩ කිරීමට ඉඩ දීම සඳහා පිහිටුවන ලද වැඩබිමකි.

Competent National Authority - ජාතික බලයලත් අධිකාරිය: පෞද්ගලික සන්නිවේදනය සඳහා අවශ්‍ය පරිපාලනමය කාර්යයන් ඉටු කිරීම සඳහා වගකිව යුතු සහ වම කාර්යයන් සම්බන්ධයෙන් ඒ වෙනුවෙන් ක්‍රියා කිරීම සඳහා රජයෙන් විසින් නම් කර, බලය පවරා ඇති අධිකාරියකි.

Conference of the Parties (COP) - පාර්ශ්වකරුවන්ගේ සමුළුව: සම්මුතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම සම්බන්ධ, අන්තර් රාජ්‍ය උත්තරීතර තීරණ ගැනීමේ ආයතනය වේ.

Confined field trials (CFTs) - සීමිත ක්ෂේත්‍ර පරීක්ෂණ: ජාන විකරණය කරන ලද ජීවින්ගේ සම්බන්ධව ගත් විට විවේචනාත්මක හෝ තාක්ෂණයක ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳව, ක්‍රියාකාරීත්වය තක්සේරු කිරීම සඳහා පරීක්ෂණාගාරයෙන් පිටත වනෙත් සීමිත විශේෂිත තත්ත්ව යටතේ සිදු කරනු ලබන ක්ෂේත්‍ර පරීක්ෂණ වේ. මෙම පරීක්ෂණ සීමිත ස්ථානවල, සීමිත ප්‍රදේශවල, දැඩි මෙහෙයුම් පටිපාටියක් යටතේ, වැළැක්වීමේ පියවර ඇතිව සිදුකරන්නේ ඒවා ආහාර සහ සත්ත්ව ආහාර සැපයුමට වක් නොවන ලෙසය.

Contained use - සීමිත භාවිතය: විකරණිත ජීවින්ට අදාළ වන ඕනෑම මෙහෙයුමක් කිසියම් ස්ථානයක, පහසුකමක හෝ භෞතික ව්‍යුහයක් තුළ සිදු කිරීමයි. මෙය විකරණිත ජීවින් බාහිර පරිසරය සහ ගැටීම සහ වමඟින් බාහිර පරිසරයට ඇති වන බලපෑම් සාර්ථක ලෙස සීමා කිරීමට හැකි වන පරිදි සුවිශේෂී පාලනයක් යටතේ සිදු වේ.

Convention on Biological Diversity (CBD) - පෞද්ගලික විවිධත්වය සම්මුතිය: පෞද්ගලික විවිධත්ව සංරක්ෂණය කිරීම, වහි සංරචක තිරසර ලෙස භාවිත කිරීම සහ වහි ජානමය සම්පත් උපයෝගීතාව තුළින් ලැබෙන වාසි සාධාරණව සහ සමච්ඡේදන ගැනීම සඳහා කැප වූ ජාත්‍යන්තර එකඟතාවයකි. අදාළ තාක්ෂණයන් සහ අවශ්‍ය මූල්‍ය ආධාර ලබා දීම මඟින් ජාන සම්පත් සඳහා සුදුසු ප්‍රවේශයක් ලබා දීම ද මීට ඇතුළත් වේ.

Convention on Biological Diversity Secretariat - ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියේ

ලේකම් කාර්යාලය: සම්මුතියේ කාර්යයන් ඉටු කිරීමට පිහිටුවා ඇති ලේකම් කාර්යාලය වේ. කැනඩාවේ මොන්ට්‍රියල්හි පිහිටා ඇති ලේකම් කාර්යාලය ජෛව සුරක්ෂිතතා සන්ධානයේ ලේකම් කාර්යාලය ලෙස සේවය කිරීම සඳහා අමතර වගකීමක් සන්ධානය මඟින් ලබා දී ඇත. එසේම ලේකම් කාර්යාලය ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාෂණ යන්ත්‍රණය (BCH) මධ්‍යම ද්වාරය පවත්වාගෙන යයි.

Convention on Biological Diversity National Focal Points (CBD-NFPs) -

ජෛව විවිධත්ව පිළිබඳ සම්මුතියේ ජාතික කේන්ද්‍රස්ථාන: විශේෂිත මාතෘකාවක් මත ජෛව විවිධත්ව ලේකම් කාර්යාලය සමඟ සන්නිවේදනය කිරීමේ වගකීම සහිත ආයතනය වේ. කාර්යාලය සන්ධානයට අදාළව ජෛව සුරක්ෂිතතා ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානයක් නොමැති විට ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාෂණ යාන්ත්‍රණයේ මධ්‍යම ද්වාරය, රජයක මෙම කේන්ද්‍රස්ථානය වෙත ලබා දෙයි.

Contained Use Permit - සීමාසහිත භාවිත අවසර පත්‍රය:

රසායනික, භෞතික සහ ජීව විද්‍යාත්මක සීමාසහිත ක්‍රම වැනි බාධක ගණනාවක්, ජාන විකිරණය කරන ලද ජීවීන් සහ බාහිර පරිසරය අතර සම්බන්ධතාවය සීමා කරන පහසුකමක් තුළ ජාන විකිරණය කරන ලද ජීවීන් සමඟ වැඩ කිරීමට ඉඩ දෙන බලපත්‍රයයි. හරිතාගාර සහ රසායනාගාරවල සිදුකරන කටයුතු මෙයට ඇතුළත් වේ. 1 සහ 2 අන්තර්ගත මට්ටම යටතේ සිදුකරන පර්යේෂණ සහ අධ්‍යයන කටයුතු සඳහා වන ඇතැම් ක්‍රියාකාරකම් බලපත්‍ර අවශ්‍යතා වලින් නිදහස් කර ඇත. කෙසේ වෙතත් මෙම පහසුකම් තවමත් GMO පහත අනුව ලියාපදිංචි කළ යුතුය.

Country of origin of genetic resources - ජාන සම්පත් ප්‍රභවය වූ රට:

ස්වාභාවික පරිසරයේ අදාළ ජාන සම්පත් ඇති රට.

CRISPR - සිආර්අයිවීසීආර්:

වයිරස්වලට එරෙහි බැක්ටීරියාවල ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණයන්ට සම්බන්ධ DNA වල කෙටි අනුක්‍රමයකි.

Cross-pollination - පරපරාගණය:

වකම විශේෂයේ වෙනත් ශාකයකින් පරාගණය වීම. පරාග සුළඟ, කෘමීන්, වෙනත් ජීවීන් හෝ මිනිසුන් හරහා හුවමාරු විය හැකිය.

Cytogenetics - සෛල ප්‍රවේණි විද්‍යාව:

වර්ණදේහ ව්‍යුහය සහ වර්ගාව සම්බන්ධව අධ්‍යයනය කිරීම.

Cytosine - සයිටොසීන්:

DNA සහ RNAවල එක් නැනුම් ඒකකයක් සෑදීමට භාවිතා වන රසායනික සංයෝගයකි.

D

Diploid - ද්විගුණකය: සෛල තුළ එකම වර්ණදේහය, යුගලක් ලෙස පැවතීම. මෙම යුගල දෙමව්පියන්ගෙන් ලැබේ.

DNA (deoxyribonucleic acid) - ඩීඑන්ඒ (ඩීඔක්සිරයිබෝ නියුක්ලේයික් අම්ලය): ජාන හිඡ්පාදනය වී ඇති රසායනික ද්‍රව්‍යයයි. DNA යනු නියුක්ලියෝටයිඩවලින් සෑදී ඇති දිගු, ද්විත්ව දාම සහිත හෙලික්සීය අණුවකි. ඒවා සීනි, පොස්පේට් සහ නයිට්‍රජන් හිඡ්ම වන ඇඩිනින් (A), ගුවැනින් (G), සයිටොසින් (C) සහ තයිමින්වලින් (T) සෑදී ඇත. DNA දාමවල ඇති නයිට්‍රජන් හිඡ්මවල අනුපිළිවෙල මගින් එහි අඩංගු ජානමය තොරතුරු තීරණය කරනු ලබයි.

Dominant allele - ප්‍රමුඛ ඇලීලය: කිසියම් ගති ලක්ෂණයක් සඳහා එහි සහකාර ඇලීලයට වඩා වැඩි බලපෑමක් ඇති කළ හැකි ඇලීලයයි.

Domestic regulatory framework - දේශීය නියාමන රාමුව: ජෛව සුරක්ෂිතතා සන්ධානය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා වන ජාතික නීති, රෙගුලාසි සහ මාර්ගෝපදේශ දේශීය නියාමන රාමුවකට ඇතුළත් විය හැකිය.

Donor organism - දායකයා: ධාරක ජීවියාට ජානමය ද්‍රව්‍ය පරිත්‍යාග කරන ජීවියා.

E

Embryo - කලලය: වර්ධනයේ මුල් අවධියේ ජීවියෙකි.

Emergency Measures Contact Point - හදිසි පියවර සම්බන්ධතා ස්ථානය: විකිරණික ජීවින් සම්බන්ධව දේශසීමා හරහා සිදුවන අනපේක්ෂිත හුවමාරු කිරීම් සහ හදිසි පියවර පිළිබඳව දැනුම් දීම් ලබා ගැනීම සඳහා පිහිටුවන ලබන ස්ථානයකි.

Enzyme - විශේෂය: විශේෂිත ජෛව රසායනික ප්‍රතික්‍රියාවල උත්ප්‍රේරකයක් ලෙස ක්‍රියා කරන ප්‍රෝටීනයක් වන අතර, ක්‍රියාවලිය තුළ දී විය වෙනස් නොවේ.

Enzyme-Linked Immunosorbent Assay (ELISA) - විශේෂය-ආශ්‍රිත ප්‍රතිශක්තිසංශෝෂණ පරීක්ෂාව (ELISA): විශේෂිත ප්‍රෝටීන හඳුනා ගැනීම සඳහා ප්‍රතිදේහ භාවිතා කරන තාක්ෂණයකි. ජාන විකරණය කරන ලද ජීවියෙකු තුළ විශේෂිත නව ප්‍රෝටීනයක් තිබේද යන්න පරීක්ෂා කිරීම සඳහා භාවිත කළ හැකිය.

Environmental Impact - පාරිසරික බලපෑම: මිනිසුන්ගේ ඕනෑම ක්‍රියාකාරකමක් හෝ ස්වාභාවික සංසිද්ධියක් හේතුවෙන් පරිසරයට ඇතිවන සාධනීය හෝ හිඟ්‍යවන බලපෑම.

Environmental Impact Assessment (EIA) - පාරිසරික බලපෑම් තක්සේරු කිරීම: යෝජිත ක්‍රියාකාරකමක් නිසා අන්තර් සම්බන්ධිත සමාජ-ආර්ථික, සංස්කෘතික හා මානව-සෞඛ්‍යය යන අංශවලට ඇති විය හැකි ප්‍රයෝජනවත් සහ අහිතකර බලපෑම් තක්සේරු කිරීමේ ක්‍රියාවලියකි.

Export of LMOs - විකිරණික ජීවීන් අපනයනය: වත් පාර්ශ්වයකින් තවත් පාර්ශ්වයක් වෙත විකරණික ජීවීන් දේශසීමා හරහා වේගනාන්විතව නුවමාරු කිරීමක්.

Exporter of LMOs - විකිරණික ජීවීන් අපනයනය කරන්නා: අපනයන පාර්ශ්වයේ නෛතික බලය යටතේ විකිරණික ජීවියෙකු අපනයනය කිරීමට කටයුතු කරන ඕනෑම නෛතික හෝ සාමාන්‍ය පුද්ගලයෙක්.

F

Feed Act - සත්ව ආහාර පනත: සත්ව ආහාර සහ සම්බන්ධ සියලු ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කරන නීතිය.

Field trial - ක්ෂේත්‍ර අත්හදා බැලීම: නව තාක්ෂණයක් හෝ නව ප්‍රභේදයක් (ජෛව තාක්ෂණයෙන් ලබාගත් ප්‍රභේද ද ඇතුළුව) රසායනාගාරයෙන් පිටත දී, ස්ථානය, ප්‍රදේශය සහ ක්‍රමවේදය ආදී කරුණුවල නිශ්චිත තත්ත්වයන් යටතේ පරීක්ෂා කිරීම වේ. විද්‍යාඥයින්ගේ සහ නියාමකයින්ගේ සමීප අධීක්ෂණයක් යටතේ වගාකිරීම මගින් ජාන විකරණය කරන ලද නව බෝගවල පාරිසරික සුරක්ෂිතතාව තක්සේරු කිරීම කරනු ලබන පරීක්ෂාවකි.

Field Trials Permit - ක්ෂේත්‍ර අත්හදා බැලීම් බලපත්‍රය: නිශ්චිත ජාන විකිරණය කරන ලද පීච්ගේ ක්‍රියාකාරීත්වය අධීක්ෂණය සඳහා විශේෂිත කොන්දේසි සහිතව නිකුත් කරනු ලබන බලපත්‍රය වේ. මෙම බලපත්‍රයෙන් අවසර ලැබෙන්නේ මෙම කටයුතු සීමිත ප්‍රදේශයක නිශ්චිත කාලසීමාවක් තුළ නිශ්චිත තත්ත්ව යටතේ සිදු කිරීමට වන අතර මෙමඟින් නිශ්චිත කාලසීමාවක් තුළ ජෛව සුරක්ෂිතතාවයට අදාළ දත්ත ජනනය කරනු ලබයි.

Food Act - ආහාර පනත: ආහාර නිෂ්පාදනය, ආනයනය, විකිණීම සහ බෙදාහැරීම නියාමනය කිරීම සහ පාලනය කිරීම, ආහාර උපදේශක කමිටුවක් පිහිටුවීම, 1949 දී ස්ථාපිත ආහාර සහ ඖෂධ පනත පරිච්ඡේද කිරීම සහ ඒ හා සම්බන්ධිත හෝ ඊට අදාළ සිදුවීම් සඳහා විධිවිධාන ලබා දෙන පනතයි.

Food Safety - ආහාර ආරක්ෂිතතාව: ආහාර මගින් ඇති වන රෝගාබාධ වලින් පුද්ගලයින් රෝගාතුර වීමේ අවදානම අවම කර ගැනීම සඳහා නිසි ලෙස ආහාර නැසිරවීම, සකස් කිරීම සහ ගබඩා කිරීමයි.

G

Gamete - ජන්මාණුව: ඒකගුණ වර්ණදේහ සංඛ්‍යාවක් (ඒකගුණ අංකයක්) සහිත පරිණත ප්‍රජනන සෛලයකි. ගැබ්ගැනීමේ ක්‍රියාවලියේදී විරුද්ධ ලිංගිකයාගේ ජන්මාණුවක් සමඟ සංයුක්ත වේ.

Gene - ජානය: මෙය ප්‍රවේණියේ මූලික භෞතික සහ ක්‍රියාකාරී ඒකකය වේ. මෙය වර්ණදේහයක විශේෂිත ඛණ්ඩයක් වන අතර විශේෂිත ක්‍රියාකාරී ද්‍රව්‍යයක් නිපදවයි (ප්‍රෝටීනයක් හෝ RNA අණුවක්).

Gene amplification - ජාන ප්‍රගුණනය: ජාන, වර්ණදේහවල හෝ අතිරේක වර්ණදේහවල සිදුවන ආන්තර ප්‍රතිචලිතවීම් මඟින් ජාන පිටපත් ගණන වැඩි කරගැනීමයි.

Gene expression - ජාන ප්‍රකාශනය: ජානයේ පවත්නා තොරතුරු භෞතික ලක්ෂණවලට පරිවර්තනය වීමේ ක්‍රියාවලියයි (සමහර ජෛව රසායනික ද්‍රව්‍ය ඇතිවීම හෝ ඒවා නිෂ්පාදනය).

Gene mapping - ජාන සිතියම්කරණය: වර්ණදේහයක් මත ජානවල සාපේක්ෂ පිහිටීම තීරණය කිරීමයි. මෙය සත්ත්ව සහ ශාක අභිජනනයට ප්‍රයෝජනවත්ය.

Gene (DNA) sequencing - ජාන අනුක්‍රම නිර්ණය: ජානයක හැසිරීම/ක්‍රියාකාරීත්වය වඩා හොඳින් අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා නියුක්ලෙයික් අම්ලයක (DNA/RNA අණුවල) නියුක්ලියෝටයිඩ හැසීමවල අනුක්‍රමය තීරණය කිරීම.

Gene pool - ජාන කිටුව: කිසියම් ප්‍රජාව ගහනයක ජීවීන්ගේ සියලුම ප්‍රවේණික තොරතුරුවල එකතුව වේ.

Genetic engineering - ජාන ඉංජිනේරු විද්‍යාව: නවීන අණුක ජීව විද්‍යාව/ප්‍රජාව තාක්ෂණ ක්‍රමවේද භාවිත කරමින් විශේෂිත ජාන හඳුන්වා දීම, ඉවත් කිරීම හෝ නැවත සකස් කිරීම මගින් යම් ජීවියෙකුගේ ජාන සංයුතිය වෙනස් කළ හැකි තාක්ෂණික ශිල්ප ක්‍රමයකි. මෙහි දී විශේෂයෙන් ප්‍රතිසංයෝජිත DNA තාක්ෂණික ක්‍රම යොදාගැනේ.

Genetic modification/Genetic manipulation - ජාන විකරණය/ජාන ප්‍රභස්තනය: බන්ධනාවයක් හැරී ජීවි විශේෂයකින් ලබාගත් ජාන නූතන ප්‍රජාව තාක්ෂණය හරහා තවත් ජීවියෙකුට හඳුන්වා දීම.

Genetics - ප්‍රවේණි විද්‍යාව: විශේෂිත ලක්ෂණ ආවේණිය පිළිබඳ රටාව හැදෑරීම.

Genetic marker - ජාන සලකුණ: අභිජනනය මගින් හෝ පෙළවැල මගින් ආවේණිය හඳුනාගත හැකි ඕනෑම ඇලීල යුගලයකි.

Genetically Modified Organism (GMO) - ජාන විකරණය කරන ලද ජීවියා: ජාන විකරණය හෙවත් වෙනස් කිරීමක් හරහා නිපදවන ජීවියෙකි.

Genome - ගෙනෝමය: යම්කිසි ජීවියෙකුගේ සියලුම වර්ණදේහවල ඇති සියලුම ජානමය ද්‍රව්‍ය.

Genomics - ජාන විද්‍යාව: මුළු ගෙනෝමය අධ්‍යයනය කරන විද්‍යාවයි. කිසියම් ජීවියෙකුගේ DNA තුළ ජානමය ද්‍රව්‍ය සිතියම්ගත කිරීම සහ අනුක්‍රමය නිර්ණය කිරීම මෙන්ම ඒ තොරතුරු හරහා ජානවලින් සිදුකරන දේ, ඒවා පාලනය කරන අකාරය, ඒවා එකට වැඩ කරන්නේ කෙසේද යන්න සහ වර්ණදේහය මත ඒවායේ භෞතික පිහිටීම් කෙසේ ද යන්න වඩා හොඳින් තේරුම් ගැනීමේ විද්‍යාවයි.

Genomic library - ගෙනෝම් පුස්තකාලය: ජීවියෙකුගේ ජානමය තොරතුරු නිරූපණය කරන ගෙනෝමයක DNA කොටස් එකතුවක් වන අතර, එමඟින් විශේෂිත ගුණාංග සඳහා ප්‍රචාරණය කර ඉන්පසුව ක්‍රමානුකූලව පරීක්ෂා කළ හැකිය. මේ DNA, කිසියම් ජීවියෙකුගේ ගෙනෝමික DNA වෙතින් හෝ දැන RNA අණුවලින් සකස් කරගත් DNA වලින් ලබාගත හැකිය. මෙම ජෛව අණුවලින් ලබාගත් ජානමය තොරතුරුවල පරිගණකගත එකතුවක් "අතර්ග ජානමය පුස්තකාලයක්" ලෙස සැලකිය හැකිය.

Genotype - ප්‍රවේණිදර්ශය: ජීවියෙකුගේ ජානමය සැකසීමය.

Genetic material - ප්‍රවේණික ද්‍රව්‍ය: පරම්පරාගත ක්‍රියාකාරී ඒකක අඩංගු ශාක, සත්ත්ව, ක්ෂුද්‍රජීවී හෝ වෙනත් සම්භවයක් ඇති ඕනෑම ද්‍රව්‍යයක් අදහස් කරයි.

Genetic resources - ජාන සම්පත්: විද්‍යාත්මක හෝ විචච වටිනාකමක් සහිත ජානමය ද්‍රව්‍ය වේ.

Global Environment Facility (GEF) - ගෝලීය පාරිසරික පහසුකම: ජෛව විවිධත්වය පිළිබඳ සම්මුතියේ සහ ජෛව සුරක්ෂිතතා සන්ධානයේ මූල්‍ය යාන්ත්‍රණයයි. ලෝකයේ පරිසරය ආරක්ෂා කරන ව්‍යාපෘති සහ වැඩසටහන් සඳහා සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවලට අරමුදල් සැපයීම සඳහා 1991 දී මෙය ආරම්භ කරන ලදී.

Gene drive - ජාන ධාවකය: සාමාන්‍ය සම්භාවිතාව වන 50% ට සාපේක්ෂව යම් විශේෂිත ලක්ෂණයක් ජනිතයින්ගෙන් වැඩි ගහනයක් විසින් උරුම කර ගන්නා ක්‍රමවේදය.

Gene flow - ජාන ගලනය: (ශාකවල පරාග-මැදිහත් ජාන ප්‍රවාහය ලෙසද හැඳින්වේ) එක් අයෙකුගෙන් හෝ ගහනයකින් තවත් ජානමය වශයෙන් අනුකූල අයෙකු හෝ ගහනයක් වෙත ජාන ගමන් කිරීම.

Gene gun - ජාන විද්‍යනය: ඉලක්කගත ජීවියාගේ සෛල තුළට ආගන්තුක ජාන ඇතුළු කිරීමට භාවිත කරන උපකරණයකි.

GM line - ජාන විකරණ පර්යේෂණ: විශේෂිත ජාන විකරණය කළ ජීවියෙකුට අදාළය - පරිණාමනය අතරතුර තනි සෛලයක සිදු වූ අද්විතීය DNA ප්‍රතිසංයෝජනයකින් ජනනය කරන ලබන අතර, පසුව එය සම්පූර්ණ ජාන විකරණය කළ ජීවියෙකු බවට ප්‍රතිනිර්මාණය වේ.

Good agricultural practice - යහපත් කෘෂි පිළිවෙත්: හිඡ්පාදනයෙන් පසු ප්‍රමාණවත් තරමින් වෙන් කිරීම තහවුරු කිරීම සඳහා ජාන විකරණය කළ සහ ජාන විකරණය නොකළ බෝග වගා කිරීමේ දී, අස්වැන්න නෙලීමේ දී, ප්‍රවාහනයේ දී, සැකසීමේ දී හිසි ක්‍රමවේද අනුගමනය කිරීම. මෙමගින් විවිධත්වයෙන් යුක්ත කෘෂිකාර්මික හිඡ්පාදන පරිසරයක් තුළ ප්‍රමිතිය පවත්වාගත හැක.

Guidelines - මාර්ගෝපදේශ: හියාමන බලධාරීන් විසින් නිර්මාණය කරනු ලබන රෙගුලාසි සහ පනත් සමඟ එක්ව එන ලේඛන වේ. කිසියම් පනතක් හෝ රෙගුලාසියක් සම්බන්ධයෙන් යම් පුද්ගලයෙකු විසින් අනුගමනය කළ යුතු පියවර ඒවායින් සැපයේ. ඒවා අනිවාර්ය වන අතර, ඒවා අනුගමනය කිරීමට අපොහොසත් වීමෙන් පනතකට හෝ රෙගුලාසියකට පටහැනි ක්‍රියාවක් සිදුවිය හැකි අතර හිතිය බලාත්මක විය හැකිය.

H

Habitat - වාසතුමිය/වාසස්ථානය: ජීවියෙකු හෝ ගහනයක් ස්වාභාවිකව හටගන්නා ස්ථානය හෝ ස්ථාන වර්ගය.

Haploid - ඒකගුණ: සාමාන්‍ය වර්ණදේහ කට්ටලයක ප්‍රමාණයෙන් අඩක් පමණක් අඩංගු සෛලයක් හෝ ජීවියෙක්. මේවා සාමාන්‍යයෙන් ජීවියෙකුගේ ප්‍රජනක සෛල තුළ දක්නට ලැබේ.

Heterozygote - විෂමයුග්මකයා: ජනකයන්ගෙන් (මව හා පියා) එක එක බැගින් උරුම වූ කිසියම් ජානයක වෙනස් ආකාර දෙකක් ඇති පුරුෂ සහ ස්ත්‍රී ජන්මාණු එක්වීමෙන් සැදෙන ඵලය (ජනිතයෙක්).

Heterozygous - විෂමයෝගී: යම් ජානයක හෝ ජානවල එකිනෙකට වෙනස් ඇලීල දෙකක් පිහිටීම.

Herbicide-tolerant crops - වල්නාශක වලට ඕරොන්තු දෙන බෝග: ජාන ඉංජිනේරු විද්‍යාව හෝ සාම්ප්‍රදායික අභිජනන ක්‍රම මගින් විශේෂිත ජානයක් හෝ ජාන ඇතුළත් කිරීම මගින් නිපදවූ ඇතැම් වල්නාශක වලට ඕරොන්තු දී නොහැසී පැවතිය හැකි ශාක විශේෂ වේ.

Herbicide tolerance - වල්නාශක වලට ඔරොත්තු දීම: යම් වල්නාශකයක ක්‍රියාකාරීත්වයට එරෙහිව නොනැසී පැවතීමට ශාකයකට ඇති හැකියාවයි. වල්නාශකයක ක්‍රියාකාරීත්වය උදාසීනකරණය අණුක යාන්ත්‍රණයක් මත පදනම් වේ. නිදසුනක් ලෙස එය අක්‍රිය කිරීම හෝ ආදේශන ප්‍රතික්‍රියා හරහා විය හැකිය. මෙමගින් වඩා ඵලදායී වල්පැළෑටි පාලනයක් ඇති කිරීමට සහ අවම හෝ ශුන්‍ය වූ බිම් සැකසුමක් යටතේ කෘෂි වගා කටයුතු කිරීමට හැකිවන නිසා එය වාණිජ කෘෂිකර්මාන්තයේ වඩාත් සුලභව යොදාගන්නා ජාන විකරණය කළ ලක්ෂණය වේ.

Horizontal gene transfer - තිරස් ජාන මාරුව: බන්ධුතාවයක් නැති විශේෂ අතර ජානමය ද්‍රව්‍ය සෘජුව (අලිංගික) මාරු කිරීම.

Homozygote - සමයුග්මකයා: ජනකයන්ගෙන් (මව සහ පියා) එක එක බැගින් උරුම වූ කිසියම් ජානයක සමාන ආකාර දෙකක් ඇති පුරුෂ සහ ස්ත්‍රී ජන්මාණු සංයෝජනයෙන් සැදෙන ඵලය (ජනිතයෙක්).

Homozygous - සමයෝගී: යම් ජානයක හෝ ජානවල විකිනෙකට සර්වසම ඇලීම දෙකක් පවත්නා.

Hybrid - දෙමුහුම: එකම විශේෂයක වෙනස් ප්‍රභේදවලට අයත් ජීවීන් දෙදෙනෙකු අතර මුහුමකින් හට ගන්නා ජනිතයා.

Identity preservation - අනන්‍යතාවය ආරක්ෂා කිරීම: නිෂ්පාදනය සහ සැකසීමේ සිට බෙදාහැරීම දක්වා සෑම අදියරකදීම එක් බෝග වර්ගයක් තවත් බෝග වර්ගයකින් වෙන් කිරීම. මෙම ක්‍රියාවලිය සාමාන්‍යයෙන් සිදු කරනු ලබන්නේ විගණන සහ ස්ථානීය වාර්තා හරහා වන අතර, වෙන්කිරීම පිළිබඳව ස්වාධීන තෙවන පාර්ශවයකින් සත්‍යාපනය කෙරේ.

Immunity - ප්‍රතිරෝධීය: විශේෂිත ද්‍රව්‍යවලට, විශේෂයෙන් රෝගවලට, ජීවියෙකු විසින් දක්වන ප්‍රතිරෝධය.

Import (of GMOs) - ජාන විකරණය කළ ජීවීන් ආනයනය: එක් පාර්ශවයකින් තවත් පාර්ශවයක් වෙත විකරණිත ජීවීන් දේශසීමා හරහා චේතනාත්මකව හුවමාරු කිරීම.

Importer (of GMOs) - ජන විකරණය කළ ජීවීන් ආනයනකරු: ආනයන පාර්ශ්වයේ නෛතික බලය යටතේ විකරණිත ජීවියෙකු ආනයනය කිරීමට කටයුතු කරන ඕනෑම නෛතික හෝ සාමාන්‍ය පුද්ගලයෙක්.

Insecticide resistance - කෘමිනාශක ප්‍රතිරෝධය: අදාළ ජීවියා (සාමාන්‍යයෙන් පළිබෝධකයන්) විනාශ කිරීමට භාවිත වන රසායන ද්‍රව්‍යයට ඔරොත්තු දීමට එම ජීවියා වර්ධනය කරගන්නා හැකියාව.

Insect-resistance management - කෘමි-ප්‍රතිරෝධය කළමනාකරණය: පළිබෝධක ගහනයෙන් කොටසක් කෘමිනාශක සමඟ සම්බන්ධ නොවී ආරක්ෂිත ස්ථානයක හඬක්තු කර පළිබෝධකයන් තුළ පළිබෝධනාශකවලට විරෝධී ප්‍රතිරෝධයක් වර්ධනය වීම ප්‍රමාද කිරීමේ උපාය මාර්ගයකි. Bt ජානය සහිත බෝග වල, Bt විෂ මත පෝෂණය වන කෘමීන් එම විෂට නිරාවරණය නොවන කෘමීන් සහ සංසර්ගයේ යෙදීමට අවස්ථාව සැලසවීම.

Insect-resistant crops/plants - කෘමි-ප්‍රතිරෝධී බෝග/ශාක: කෘමීන්ට ඔරොත්තු දීමට, කෘමි හානි වළක්වා ගැනීමට සහ කෘමීන් පලවා හැරීමට බෝග වලට අති හැකියාව වේ. එමඟින් කෘමීන් එම බෝග මත පෝෂණය වීමද වළක්වයි. ශාක අභිජනකයින් විසින් කෘමි ප්‍රතිරෝධය තීරණය කරනු ලබන අතර ජාන පරපරාගණය මඟින් හෝ ජෛව තාක්ෂණ ක්‍රම මඟින් බෝග වලට හඳුන්වා දෙනු ලබයි.

Intellectual property rights - බුද්ධිමය දේපළ අයිතිවාසිකම්: නව තාක්ෂණයන් හෝ නව ජීවීන් (නව ශාක ප්‍රභේද වැනි) ඇතුළුව නව නිපැයුම් සඳහා හිතීමය ආරක්ෂාවයි. මේ අයිතිය හිමි පුද්ගලයාට, ඒවා භාවිත කරන ආකාරය පාලනය කිරීමට හා එමඟින් ආදායම් ඉපදීම කළ හැකිය. විවිධ වර්ගවල ජේටන්ට් බලපත්‍ර, වෙළඳ ලකුණු සහ ප්‍රකාශන හිමිකම් බුද්ධිමය දේපළ අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂාව යටතට වයි.

Inbreeding - සහානිජනය: බන්ධුතාවයක් ඇති හෝ සමීප බන්ධුතාවයක් ඇති ජීවීන් අතර සිදුවන ප්‍රජනනය වේ.

Induced mutation - ප්‍රේරිත විකෘතිය: රසායනික විකෘතිකාරක හෝ විකිරණවල බලපෑමෙන් හට ගන්නා විකෘති වේ.

Informal Advisory Committee on Biosafety Clearing-House (BCH-IAC) -

ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාශණායතනය පිළිබඳ අවිධිමත් උපදේශක කමිටුව: ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාශණායතනයේ සිදුවෙමින් පවතින සංවර්ධනය හා සම්බන්ධ තාක්ෂණික ගැටලු විසඳීම සම්බන්ධව මඟ පෙන්වීම සඳහා විශේෂ අවධානයක් යොමු කරමින් ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියේ ලේකම් කාර්යාලයට සහාය වීමට නියම කර ඇති කමිටුවයි.

Introduced or modified trait - හඳුන්වා දුන් හෝ විකරණය කරන ලද ලක්ෂණය:

විකරණිත ජීවියෙකු නිර්මාණය කිරීම සඳහා හඳුන්වා දුන් ජානමය ලක්ෂණයකි. වල් නාශකවලට ඔරොත්තු දීම, පළිබෝධ ප්‍රතිරෝධය, වයිරස් ප්‍රතිරෝධය, වැඩි පෝෂණයක් තිබීම ආදිය මීට නිදසුන් වේ.

Indigenous population - ආදිවාසී ගහනය: කිසියම් නිශ්චය කරන ලද භූගෝලීය ප්‍රදේශයක ස්වාභාවිකව ජීවත්වන ප්‍රජාවක්.

J

Just and equitable - යුක්තිය හා සාධාරණය: අදාළ සියලු පාර්ශව කෙරෙහි පවත්නා සාධාරණත්වය.

L

Living Modified Organism (LMO) - විකරණිත ජීවියා: ප්‍රවේණික ද්‍රව්‍යවල නව සංයෝජනයක් සහිතව, නූතන ජෛව තාක්ෂණය භාවිතයෙන් ලබාගත් ඕනෑම ජීවියෙකි.

Living Modified Organism (LMO) Products - විකරණිත ජීවි නිෂ්පාදන: විකරණිත ජීවින්ගෙන් ලබා ගන්නා නිෂ්පාදන.

N

National Authorized User - ජාතික බලයලත් පරිශීලකයා: ජෛව සුරක්ෂිතතා නිෂ්කාෂණායතන (BCH) ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානය විසින් ජාතික බලයලත් පරිශීලකයින් නම් කරනු ලබන අතර, ඔවුන්ට BCH සමඟ තොරතුරු ලියාපදිංචි කිරීමට අවසර ඇත. කෙසේ වෙතත්, මේ වාර්තාවල සත්‍යතාව සහතික කිරීම සඳහා, ඒවා වලංගු කර ප්‍රසිද්ධ කිරීමට පෙර එහි නිරවද්‍යතාවය සත්‍යාපනය කිරීම BCH ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානය කළ යුතුය.

National Biosafety Framework (NBF) - ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා රාමුව: සියලු ජාතික ප්‍රමුඛතා සහ ගෝලීය බැඳීම් සපුරාලන රටකට සුදුසු සහ ප්‍රායෝගික ආකාරයකින් ස්ථාපිත කර ඇති ජාතික ව්‍යවස්ථාදායක මෙවලමකි. මානව සෞඛ්‍යයට ඇති අවදානම් ඇතුළුව ජෛව විවිධත්වයට හෝ ජෛවීය විවිධත්වයට බලපෑම් ඇති කළ හැකි විකර්මන ජීවීන් ආරක්ෂිතව මාරු කිරීම, හැසිරවීම සහ භාවිතය ඇතුළුව නවීන ජෛව තාක්ෂණයට ප්‍රමාණවත් ආරක්ෂාවක් සැපයීම සඳහා ස්ථාපිත කර ඇති ප්‍රතිපත්ති, නෛතික, පරිපාලන හා තාක්ෂණික මෙවලම් මේ සියල්ලමය.

National Focal Point (NFP) - ජාතික කේන්ද්‍රස්ථානය: කිසියම් මාතෘකාවක් පිළිබඳව ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියේ ලේකම් කාර්යාලය සමඟ සන්නිවේදනය කිරීමේ වගකීම දරන ජාතික ආයතනයයි.

National guideline - ජාතික මාර්ගෝපදේශය: ජාතික නීති සහ ජාතික රෙගුලාසිවලට අනුකූල ලෙස කටයුතු කිරීමට මාර්ග සපයමින් සහාය වීම අරමුණු කරගත් නීති සහ ක්‍රියාමාර්ග සමූහයකි.

National law - ජාතික නීතිය: යම් රටක රජයක, ජාතික ව්‍යවස්ථාදායක මණ්ඩලය විසින් සම්මත කරන ලද නීතියකි.

National regulation - ජාතික නියාමනය: බොහෝ අධිකරණවල, ජාතික රෙගුලාසියක් යනු සාමාන්‍යයෙන් පරිපාලනමය ස්වභාවයක් ඇති 'අප්‍රධාන නීති' වන අතර ජාතික නීතියකින් බලය පවරනු ලැබේ.

New breeding techniques - නව අභිජනන ක්‍රම: බෝග සහ සතුන් වෙනස් කිරීම සඳහා වඩාත් නිරවද්‍යතාව සපයන ප්‍රවේණි ද්‍රව්‍ය වෙනස් කිරීමේ නූතන ක්‍රම.

Novel foods - නව ආහාර: කිසි විටෙක ආහාරයක් ලෙස භාවිතා නොකළ හිඡ්පාදන. ආහාර හෝ ජානමය වශයෙන් විකරණය කරන ලද ආහාර සඳහා මීට පෙර භාවිතා නොකළ ක්‍රියාවලියක ප්‍රතිඵල වේ. අවසාන කාණ්ඩයේ ආහාර ජාන විකරණය කරන ලද ආහාර ලෙස හඳුන්වයි.

Novel trait - නව ලක්ෂණය: සාම්ප්‍රදායික හෝ නූතන ජෛව තාක්ෂණය භාවිතයෙන් වර්ධනය වූ ජීවියෙකුගේ ජානමය ලක්ෂණ වේ.

Null segregant - ශුන්‍ය වෙන් කිරීම: සාම්ප්‍රදායික අභිජනනය තුළින් ජනක ජීවියාගේ ඉංජිනේරුකරණය සඳහා භාවිතා කරන GM අංගය ඉවත් කර ඇත (GM ගති ලක්ෂණ අස්ථිර ලෙස පමණක් භාවිතා වේ).

Nucleus - න්‍යෂ්ටිය: සෛලයක දැකිය හැකි, වර්ණදේහ අඩංගු පටලයකින් මායිම් වන සෛල ජ්ලාස්මීය ව්‍යුහයකි.

Nucleotide - නියුක්ලියෝටයිඩ: DNA හෝ RNA වල උපඒකකයක් වන මෙය සමන්විත වන්නේ නයිට්‍රජන්ය පදනමක් (DNA සඳහා ඇඩිනින්, ගුවනින්, තයිමින් හෝ සයිටොසින් සහ RNA සඳහා ඇඩිනින්, ගුවනින්, යුරසිල් හෝ සයිටොසින්), පෝස්පේට් අණුවක් සහ සිහි අණුවකින්ය (DNA සඳහා ඩිඔක්සිරයිඩෝස් සහ RNA සඳහා රයිබෝස්). DNA හෝ RNA අණුවක් සෑදීමට නියුක්ලියෝටයිඩ තැනුම් ඒකක රාශියක් වක්වේ.

O

Offspring - ජනිතයන්: සතෙකුගේ හෝ ශාකයක ප්‍රජනන ක්‍රියාවලියේ ඵලයයි.

Organic agriculture - කෘමික කෘෂිකර්මාන්තය: කෘතිම රසායනික ද්‍රව්‍ය නොමැතිව සිදු කරනු ලබන කෘෂිකර්මය වන අතර විකිරණිත ජීවීන් භාවිතයට අවසර නැත.

Organism - ජීවියා: සෛලීය හෝ සෛලීය නොවන, පරිවෘත්තීය, ප්‍රතිච්චලිත ජීව, අභිජනනය හෝ ජානමය ද්‍රව්‍ය මාරු කිරීමේ හැකියාවන් ඇති ජෛව විද්‍යාත්මක ඒකකයකි. ක්ෂුද්‍ර ජීවීන් ද මෙම කාණ්ඩයට ඇතුළත් වේ.

Outcrossing - බිහිවුණම: එකම ජීවි විශේෂයක සමීප බන්ධුතාවයක් නොමැති වෙනස් ගහනයක් හෝ ජීවීන් අතර සිදුවන සංසර්ගය වේ. දෙමුහුන් බීජ නිෂ්පාදනයේදී එකම ජීවි විශේෂයේ බාහිර ප්‍රභවයක් මගින් සිදුවන අනපේක්ෂිතව සිදුවන පරාගනය ද බිහිවුණමකි.

P

Pathogen - රෝග කාරකයා: රෝග ඇති කරන ජීවියෙකි.

Parties to the CBD - ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියෙහි පාර්ශ්වයන්: ජෛව විවිධත්ව සම්මුතියට අත්සන් තැබූ පාර්ශ්ව වේ.

Pest-resistant crops - පළිබෝධ-ප්‍රතිරෝධී බෝග: පළිබෝධකයන්ට ඔරොත්තු දීමට, බාධාකිරීමට හෝ පලවා හැරීමට හැකියාව ඇති බෝග වේ. එමගින් බෝගවලට සිදුවන හානි වලක්වා ගත හැකිය. බෝග පළිබෝධකයන්ට: කෘමීන්, වටපණුවන්, දිලීර, වයිරස, බැක්ටීරියා, වල් පැළෑටි සහ ශාක සඳහා හානිකරන වෙනත් ජීවීන් ඇතුළත් විය හැකිය.

Pesticide resistance - පළිබෝධනාශක ප්‍රතිරෝධය: පළිබෝධකයෙකු තුළ ඇති තමන් විනාශ කිරීම සඳහා යොදාගන්නා රසායනික ද්‍රව්‍යයට ඔරොත්තු දීමේ හැකියාව වේ.

Phenotype - රූපානුදර්ශය: යම් ජීවියෙකුගේ දෘශ්‍ය වූ සහ/හෝ මැනිය හැකි ලක්ෂණ (පිටතින් පෙනෙන ආකාරය).

Plant breeding - ශාක අභිජනනය: අනාගත පරම්පරාවන්ට ලබා දිය හැකි හිඟ්චිත අපේක්ෂිත ලක්ෂණ (ගති ලක්ෂණ) සහිත ප්‍රභේද නිෂ්පාදනය කිරීම සඳහා පරපරාගණය, වරණය, මුහුම් සහ අනෙකුත් විශේෂිත ක්‍රම භාවිතයෙන් සිදු කරන අභිජනනයයි.

Plant-Incorporated Protectants (PIPs) - ශාක ඒකාබද්ධිත ආරක්ෂක: පළිබෝධකයන්ගෙන් ආරක්ෂා වීම සඳහා ශාක මගින් නිපදවන සහ භාවිත කරන, ජාන විකරණය මගින් ශාකවලට හඳුන්වා දෙන පළිබෝධ නාශක ද්‍රව්‍ය වේ. Bt වල ප්‍රෝටීනමය විෂ බොහෝ විට Bt බෝග සෑදීමේදී ශාක ඒකාබද්ධිත ආරක්ෂකයක් ලෙස භාවිතා කරයි.

Plant pests - ශාක පළිබෝධකයන්: ශාක, ශාක කොටස් හෝ සැකසූ ශාක ද්‍රව්‍යවලට සෘජුව හෝ වක්‍රව රෝග ඇතිකරන, හරක් වීමට බලපාන හෝ හානි කළ හැකි ජීවීන්ය. සුලභ උදාහරණ අතර ඇතැම් කෘමීන්, මයිටාවන්, වටපනුවන්, දිලීර, වයිරස සහ බැක්ටීරියා ඇතුළත් වේ.

Plasmid - ප්ලාස්මිඩ: ධාරක වර්ණදේහයෙන් ස්වාධීනව ප්‍රතිචලිතය විය හැකි වන අතිරේක වර්ණදේහ ප්‍රවේණික ද්‍රව්‍යයකි.

Pleiotropy - බහුකාර්යතාව: බහුවිධ රූපානුදර්ශීය ප්‍රකාශනයක් ඇති යන අදහස දේ. රූපානුදර්ශීය ලක්ෂණ දෙකක් හෝ වැඩි ගණනකට බලපෑම් ඇති කරන ජාන වේ.

Polymerase - පොලිමරේස්: නියුක්ලෙයික් අම්ලවල දිගු දාම සංස්ලේෂණය උත්ප්‍රේරණය කරන වින්සයිමය.

Polymerase Chain Reaction (PCR) - පොලිමරේස් දාම ප්‍රතික්‍රියා: නිශ්චිත DNA බන්ධය පිටපත් රැසක් නිෂ්පාදනය කිරීමේ ක්‍රමයකි. මෙය DNA ප්‍රතිචලිත වීමේ වට ගණනාවක් ඔස්සේ සිදු වේ.

Promoter - ප්‍රාරම්භකය: ජානයක ප්‍රකාශන මට්ටම නියාමනය කරන DNA කලාපයයි.

Protein - ප්‍රෝටීන්: විශේෂිත අනුපිලිවෙලකට පෙළගැසුන ඇමයිනෝ අම්ල දාමවලින් සමන්විත අණුවකි. ශරීරයේ සෛල, පටක සහ ඉන්ද්‍රියවල ව්‍යුහය, ක්‍රියාකාරීත්වය සහ නියාමනය සඳහා ප්‍රෝටීන අවශ්‍ය වේ. සෑම ප්‍රෝටීනයකටම විශේෂිත වූ කාර්තව්‍යයක් ඇත.

Precautionary principle - පූර්වාරක්ෂාව පිළිබඳ මූලධර්මය: විද්‍යාත්මක අවිනිශ්චිතතාවයන් තුළ අවදානම කළමනාකරණය සඳහා වර්ධනය කරන ලද ප්‍රවේශයකි. මිනිසුන්ට හෝ ඔවුන්ගේ පරිසරයට බරපතළ අවදානමක් ඇතිවිය හැකි අවස්ථාවක දී ක්‍රියාකිරීමේ අවශ්‍යතාව අවධාරණය කරයි.

Proteomics - ප්‍රෝටියෝම විද්‍යාව: ප්‍රෝටීන පිළිබඳ මහා පරිමාණ අධ්‍යයනයයි. ප්‍රෝටියෝම යනු කිසියම් ජීවියෙකු හෝ පද්ධතියක් විසින් නිපදවන හෝ විකරණය කරන ලද සමස්ත ප්‍රෝටීන සමූහයයි.

Q

Quantitative trait locus (QTL) - ප්‍රමාණාත්මක ගති ලක්ෂණ පථය: ජීවී ගහනයක රූපානුදර්ශයක ගති ලක්ෂණයක ප්‍රමාණාත්මක විචලනය සමඟ සහසම්බන්ධ වේ. මෙම ස්ථාන සිතියම් ගත කිරීම කරනු ලබන්නේ නිරීක්ෂිත ගති ලක්ෂණයක් සහ සමඟ සම්බන්ධ අණුක සලකුණු හඳුනා ගැනීමෙනි.

R

rDNA (Recombinant DNA) - ප්‍රතිසංයෝජක DNA: ප්‍රතිසංයෝජක DNA තාක්ෂණය මගින් එකට සම්බන්ධ කරනු ලැබූ වෙනස් DNA ධණ්ඩ යොදාගෙන තැනූ DNA අණුවක්.

Recombinant DNA technology - ප්‍රතිසංයෝජක DNA තාක්ෂණය: විවිධ විශේෂ දෙකකින් ගත් DNA එකට සම්බන්ධ කිරීමේ ක්‍රියා පටිපාටියකි.

Recessive allele - හිඟ ඇලිලය: එහි ප්‍රතිවිරුද්ධ ක්‍රියාකාරී සහකාර (ප්‍රමුඛ) ඇලිලයේ වැඩි බලපෑමක් හෝ ප්‍රමුඛතාවය නිසා නිරීක්ෂණය කළ හැකි ආකාරයකින් ප්‍රකාශ කිරීමට අපොහොසත් වන ඇලිලයකි.

Regional economic integration organization - කලාපීය ආර්ථික ඒකාබද්ධතා සංවිධානය: කිසියම් කලාපයක ස්වෛරී රාජ්‍ය විසින් පිහිටුවාගන්නා ලද සංවිධානයකි. ජෛව විවිධත්ව සම්මුතිය මගින් පාලනය වන කරුණු සම්බන්ධයෙන් සහ එහි අන්‍යන්තර ක්‍රියාපටිපාටිවලට අනුකූලව අවසර දී ඇති පරිදි අත්සන් කිරීම, අපරානුමත කිරීම, පිළිගැනීම, අනුමත කිරීම හෝ වයට අනුගත වීම සඳහා එහි සාමාජික රටවල් නීත්‍යානුකූල බලය පවරා ඇත.

Reverse breeding - ප්‍රතිවර්ත අභිජනනය: උසස් ලක්ෂණ ඇති සුපිරි විෂමයෝගී ශාකයක් ලබාගැනීම සඳහා සමජාත ජනක (මාපිය) පෙළැන්තියක් නිපදවීම සඳහා නිර්මාණය කරන ලද නව අභිජනන තාක්ෂණයකි. පසුව ලබාගත් සමජාත ජනක (මාපිය) පෙළැන්තිය දෙමුහුන්කරණය කිරීමෙන් සුපිරි විෂමයෝගී පෙළැන්තියක් ප්‍රතිනිර්මාණය වේ.

Ribonucleic Acid (RNA) - රයිබොනියුක්ලියෝ අම්ලය (ආර්එන්ඒ): සීනි, පොස්පේට් සහ ඇඩීනීන් (ඒ), ගුවැනීන් (ඊ), සයිටොසීන් (සී) සහ යුරසිල් (යූ) යන නමුත් හතරේ ව්‍යුත්පන්නයන්ගෙන් යුක්ත නියුක්ලියෝටයිඩ සංයෝගයකින් සෑදී ඇති රසායනික ද්‍රව්‍යයකි. RNA සෛල තුළ ක්‍රියා කරන්නේ ප්‍රෝටීන බවට පරිවර්තනය කරන ලද DNA වෙතින් ලැබෙන තොරතුරු පණිවිඩකරුවන් ලෙස හෝ ප්‍රෝටීන සංස්ලේෂණයේ දී යම් ව්‍යුහාත්මක හෝ උත්ප්‍රේරක ක්‍රියාකාරීත්වයක් ඇති අණු ලෙස ය. සමහර වෛරස්වල ප්‍රවේණික තොරතුරු ප්‍රවාහකයා ද RNA. RNA තනිදාම හෝ ද්විත්වදාම පැවතිය හැකිය.

Ribose - රයිබෝස්: RNA අණුවල ඇති කාබන් පහක් සහිත මොනසැකරයිඩයකි.

Risk - අවදානම: හඳුනාගත් තත්ත්ව යටතේ සිදුවිය හැකි වන හානියකි. හානියක් සිදුවීමේ භව්‍යතාව හා ප්‍රතිඵලය යන දෙකම සලකා බැලීමෙන් අවදානම තක්සේරු කරනු ලැබේ (අවදානම = සම්භාවිතාව X ප්‍රතිඵලය).

Risk analysis - අවදානම් විශ්ලේෂණය: ජාන විකරණය කළ ජීවීන්ගෙන් ඇති විය හැකි හෝ ඒවා සම්බන්ධ ක්‍රියාකාරකම්වල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ඇතිවන අවදානම පිළිබඳව කරනු ලබන සන්දර්භගතකරණය, තක්සේරු කිරීම, කළමනාකරණය සහ සන්නිවේදනය විකාබද්ධ කිරීමයි.

Risk assessment - අවදානම් තක්සේරුව: පූර්වාරක්ෂාව පිළිබඳ මූලධර්මය සැලකිල්ලට ගනිමින්, ඕනෑම අවදානමක ස්වභාවය, සිදුවීමේ භාව්‍යතාව සහ විය හැකි විශාලත්වය හඳුනා ගැනීම සහ විදහා දැක්වීම සඳහා විද්‍යාත්මක සහ වෙනත් සුදුසු ක්‍රම භාවිතා කිරීම.

Risk perception - අවදානම් සංජානනය: යම් අවදානමක ලක්ෂණ සහ බරපතලකම පිළිබඳව ජනතාව කරනු ලබන පුද්ගල බද්ධ විනිශ්චය.

Risk management - අවදානම් කළමනාකරණය: අවදානම් තක්සේරු කිරීමේ ක්‍රියාවලිය මගින් හඳුනාගත් අවදානම පිළිගත හැකි සහ කළමනාකරණය කළ හැකිද යන්න තක්සේරු කිරීම, ඉන්පසු අවදානම අවම කිරීම හෝ පාලනය කිරීම සහතික කිරීම සඳහා සුදුසු පරිදි පාලන පියවර තෝරාගෙන ක්‍රියාත්මක කිරීම.

Risk communication - අවදානම් සන්නිවේදනය: මහජන විශ්වාසය අඩු, හමුත් විශේෂ සැලකිල්ලකට ලක් විය යුතු අංශයක් සම්බන්ධව මහජනයාට සන්නිවේදනය කිරීම සහ පුළුල් අවබෝධයක් ඇති කිරීම.

Risk Assessment Framework (RAF) - අවදානම් තක්සේරු රාමුව: තොරතුරු තාක්ෂණ යටිතල ව්‍යුහයක ආරක්ෂක අවදානම් පිළිබඳ තොරතුරු ප්‍රමුඛතාවය සහ බෙදා ගැනීම සඳහා වූ උපාය මාර්ගයකි. හොඳ අවදානම් තක්සේරු රාමුවක් තාක්ෂණික සහ තාක්ෂණික නොවන පුද්ගලයින්ට වටහාගත හැකි අයුරින් තොරතුරු සංවිධානය කර ඉදිරිපත් කරයි.

Roster of Experts - විශේෂඥයන්ගේ ලැයිස්තුව: කලාපීය වශයෙන් සමතුලිත වූ රජයේ විසින් නම් කරන ලද විශේෂඥයන්ගේ ලැයිස්තුවක් පේව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ පාර්ශව කරුවන්ගේ සමුළුවේ තීරණ අංක EM-I/3 මගින් ස්ථාපිත කරන ලදී. එහි අරමුණ වන්නේ "විකරණිත ජීවින්ගේ දේශසීමා හරහා වන නුවමාරුකිරීම් පිළිබඳ අවදානම් තක්සේරු කිරීමට, අවබෝධිත තීරණ ගැනීමට, ජාතික මානව සම්පත් සංවර්ධනය කිරීමට හා ආයතන ශක්තිමත් කිරීම ප්‍රවර්ධනය සඳහා සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල් පාර්ශව වලට හා සංක්‍රාන්තිමය ආර්ථිකයන් සහිත පාර්ශව වලට, උපදෙස් සහ වෙනත් සහාය සුදුසු සහ ඉල්ලීම පරිදි ලබා දීමය". පේව සුරක්ෂිතතාව පිළිබඳ විශේෂඥයන්ගේ ලැයිස්තුව සඳහා වන අතුරු මාර්ගෝපදේශ මගින් ලැයිස්තුවේ ක්‍රියාකාරිත්වය සහ පරිපාලකයාගේ (විධායක ලේකම්) කාර්යය සහ වගකීම්, රාජ්‍යයන් මගින් නම් කිරීම සහ විශේෂඥයන් නම් කිරීම පැහැදිලි කරයි.

S

Selectable marker - වරණයේග්‍ර සලකුණ: ප්‍රතිජීවකයකට හෝ වල්නාශකයකට ප්‍රතිරෝධී සංකේතවත් කරන ජානයක්, සෛල සමූහයකට හඳුන්වා දී, එම සෛල අරභිත් එම ජානය පවත්නා සෛල හඳුනා ගැනීමට මෙම සලකුණ උපකාර වේ. විදේශීය ජානය සාර්ථකව ඇතුළත් කර ඇති සෛල හඳුනා ගැනීම පහසු කිරීම සඳහා වරණයේග්‍ර සලකුණ ජාන විකරණයේ දී භාවිතා වේ.

Selective breeding - වරණීය අභිජනනය: ජනකයින්ගෙන් අයෙකුගේ හෝ දෙදෙනාගෙන්ම අපේක්ෂිත ලක්ෂණ ජනිතයා වෙත ලබා ගැනීම සඳහා ජීවින් සැලසුම් ගතව මුහුම්කිරීම හෝ සංසර්ගයේ යෙදවීම.

Segregation - විඝ්‍රක වීම: උෟනන විනාජනයේදී ඇලීල යුගලයක් වෙනස් ජන්මාණුවලට වෙන්වීම. ජාන විකරණය කළ ජීවින් පිළිබඳ සන්දර්භයේ දී මෙය අනන්‍යතා ආරක්ෂණයට සමාන වේ.

Somatic cell - දෛහික සලෙය: ප්‍රජනක සෛල හැර ශාක හෝ සතුන් තුළ ඇති, දේහ පටක, ඉන්ද්‍රිය සහ වෙනත් කොටස්වල ඇති ඕනෑම සෛල වලින් එකක්.

Species - විශේෂය: ජීව විද්‍යාත්මක වර්ගීකරණයේ මූලික ඒකකවලින් එකකි. ඒවා ප්‍රජනක ප්‍රජාවන්ගෙන් සහ ගහනයකින් සමන්විත වන අතර, ඒවායේ විවිධ ලක්ෂණ සහ ගුණාංග සම්බන්ධව ඔවුන්ගේ සාමූහික විචල්‍යතාව මගින් හඳුනාගත හැකිය.

Substantial Equivalence (SE) - ප්‍රමාණික සමතුල්‍යතාවය: ජාන විකරණය කරන ලද ආහාරවල ආරක්ෂිත තක්සේරුව සඳහා මාර්ගෝපදේශයක් ලෙස මේ සංකල්පය භාවිතා කරනුයේ නව ආහාරය සහ සුරක්ෂිත භාවිතය පිළිබඳ ඉතිහාසයක් ඇති විභි විකරණය නොකළ පාර්ශ්වය හා සංසන්දනය කිරීමෙනි. මෙම ප්‍රවේශය මගින් දිගු කලක් තිස්සේ මිනිස් ආහාරය සඳහා ආරක්ෂිතව පරිභෝජනය කර ඇති ආහාර සම්බන්ධ තොරතුරුවල ඇති සැලකිය යුතු ඉතිහාසය යොදාගෙන ආරක්ෂාවේ විභවය සහ පෝෂණ ගැටලු හඳුනා ගැනීමට නියාමන බලධාරීන්ට ඉඩ සලසයි.

Super weed - සුපිරි වල්පැළෑටි: වල්නාශකවලට අතිශයින්ම ප්‍රතිරෝධී වන වල්පැළෑටිය. විශේෂයෙන් ජාන විකරණය කරන ලද බෝගවල ජාන වල්පැළෑටි වලට මාරු වීම මගින් නිර්මාණය වන වල්පැළෑටි වේ.

Sustainability/Sustainable Development - තිරසරතාවය/තිරසර සංවර්ධනය: අනාගත පරපුරේ අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීමට අවශ්‍ය සම්පත් ඉතිරි කරගනිමින් වර්තමාන අවශ්‍යතා සපුරාලීමේ හැකියාවයි. එය මානව සමාජයේ ආර්ථික, සමාජ, ආයතනික සහ පාරිසරික අංශවල අඛණ්ඩතාවයට මෙන්ම මානව නොවන පරිසරයට ද සම්බන්ධ වේ.

Synthetic biology - කෘතිම ජීව විද්‍යාව: ප්‍රවේණික ද්‍රව්‍යවල වරණීය සහ අරමුණු සහිත භාවිතය මත පදනම්ව, පවත්නා ජීව විද්‍යාත්මක පද්ධති සහ සංරචක අවබෝධ කර ගැනීම, ප්‍රතිනිර්මාණය කිරීම සහ/හෝ වෙනස්කිරීම පහසු කිරීම සහ නව ජීව විද්‍යාත්මක පද්ධති සහ සංරචක සැලසුම් කිරීම සහ නිෂ්පාදනය සඳහා විද්‍යාව, තාක්ෂණය සහ ඉංජිනේරු විද්‍යාව ඒකාබද්ධ කරන නූතන ජෛව තාක්ෂණික ප්‍රවේශයකි.

T

Traditional breeding - සාම්ප්‍රදායික අභිජනනය: තෝරාගත් අභිජනනය තුළින් ශාක සහ සතුන් වෙනස් කිරීමයි. සාම්ප්‍රදායික ශාක අභිජනනය සඳහා භාවිත කරන පිළිවෙත්වලට පටක රෝපණය සහ විකෘති අභිජනනය වැනි ජෛව තාක්ෂණයේ අංග ද ඇතුළත් විය හැකිය.

Transgene - පාරජානක/ආගන්තුක ජානය: එක් ජීවියෙකුගේ සිට තවත් ජීවියෙකුට ස්වාභාවිකව හෝ ජාන විකරණ තාක්ෂණය මගින් හෝ වෙන්කර ජානයක්, ජාන හෝ ජානමය ද්‍රව්‍යයක් ඇතුළත් කරනු ලබන ක්‍රියාවලිය වේ. පාරජානක නව ධාරකයාට නව ලක්ෂණ ලබාදෙයි.

Transgenic organism - පාරජානක ජීවියා: ආගන්තුක හෙවත් පාරජානකයකින් යුක්ත සහ නව පාරජානක ලක්ෂණය ජනිතයින්ට ලබාදීමට හැකි ජීවියෙකි.

Traceability - අන්වේශනය/අනාවරණය කළ හැකිවීම: නියාමන ආයතන සහ කර්මාන්ත විසින් නිෂ්පාදන නැවත කැඳවීමට සහ ඉවත්කිරීමට භාවිත කරන මූලධර්මයයි. ජාන විකරණය කළ සහ ජාන විකරණය නොකළ ආහාර ද්‍රව්‍ය එකට අලෙවි කරන වෙළඳපල වල අන්වේශන හැකියාව විශේෂයෙන් වැදගත් වේ.

Transboundary movement - දේශසීමා හරහා හුවමාරුව: රටවල මායිම් හරහා අපේක්ෂිත මෙන්ම අනපේක්ෂිත ලෙස ජීවමාන ජාන විකරණිත ජීවීන් හුවමාරු කිරීම.

Trait - ගති ලක්ෂණය: යමෙකු සතු කැපී පෙනෙන ගුණාංගයක් හෝ ලක්ෂණයක් වේ.

U

Unintended effects - අනපේක්ෂිත බලපෑම්: කිසියම් තත්ත්වයක් යටතේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මුලින්ම අපේක්ෂා නොකළ (හෝ ඒවාට සීමා නොවූ) ප්‍රතිදානයකි. මේ අනපේක්ෂිත ප්‍රතිඵල කලින් දන්නා සහ නොදන්නා ඒවා විය හැකිය.

V

Variety - ප්‍රභේදය: තක්සේන්මය වර්ගීකරණය යටතේ එන ජීවි විශේෂයක උපබෙදීමකි. මෙය වගා ප්‍රභේදයක් (cultivar) ලෙස ද හැඳින්වේ. ප්‍රභේදයක් යනු වෙනස් ප්‍රවේණික සහ රූපානුදර්ශීය ලක්ෂණ අනුව එම විශේෂයේම අනෙකුත් කණ්ඩායම් වලින් වෙන්කර හඳුනාගතහැකි, ඒකාකාරී, ස්ථාවර තනි ශාක සමූහයකි.

Vector - වාහකයා: ඉලක්ක ගත සෛලයකට DNA බණ්ඩ සම්ප්‍රේෂණය කිරීම සඳහා යොදාගත හැකි ස්වයං ප්‍රතිවලිත වන DNA ඒකක කාණ්ඩයකි. මීට ප්ලාස්මිඩ, බැක්ටීරියා හක්ෂක හෝ වයිරස ගෙනෝමය ආදිය අයත්ය.

Virus - වයිරස්: ජීවී සෛල තුළ පමණක් ප්‍රජනනය කළ හැකි ආසාදිත කාරකයක්.

W

Weed - වල්පැළෑටි: නිශ්චිත තත්ත්වයක දී නුසුදුසු යැයි සැලකෙන ශාකයක් හෙවත් "වැරදි ස්ථානයක ඇති ශාකයකි". උදාහරණ ලෙස මිනිසුන් විසින් පාලනය කරනු ලබන සැකසුම් වන ගොවිපොළ, ගෙවතු, තණබිම් හා උද්‍යානවල ඇති අනවශ්‍ය ශාක දැක්විය හැකිය.

Wild type - වල් දර්ශය: යම් විශේෂයක ස්වභාවිකව හමුවන රූපානුදර්ශය වේ.

X

X chromosome - X-වර්ණදේහය: ලිංගිකත්වය නිර්ණය කිරීමේ දී නූමිකාවක් ඉටු කරනු ලබන වර්ණදේහයකි.

Y

Y chromosome - Y-වර්ණදේහය: ක්ෂීරපායී පුරුෂ සෛල තුළ පමණක් ඇති ලිංගික වර්ණදේහයකි.

Z

Zygote - යුක්තාණුව: ලිංගික ප්‍රජනනයේ දී ස්ත්‍රී සහ පුරුෂ ජන්මාණු සංයෝජනය වීමෙන් සෑදෙන සලෙයයි.

මෙම දැනුම්වත් කිරීම ගෝලීය පාරිසරික පහසුකමෙහි (GEF) ප්‍රතිපාදන යටතේ වික්සන් ජාතීන්ගේ ආහාර හා කෘෂිකර්ම සංවිධානය (FAO) හා පරිසර විෂය භාර අමාත්‍යාංශය මගින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා ව්‍යාපෘතිය (ජෛව සුරක්ෂිතතාවය පිළිබඳ කාර්මික සන්ධානයට අනුකූලව ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා රාමුව ක්‍රියාත්මක කිරීම) මගින් මෙය ප්‍රකාශයට පත් කර ඇත.

ජාතික ජෛව සුරක්ෂිතතා ව්‍යාපෘතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ හවුල්කරුවෙකු වන ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික විද්‍යා පදනම මගින් මෙය සම්පාදනය සඳහා තාක්ෂණික සහයෝගය ලබා දෙන ලදී.

ඔවුන් මෙන්ම මෙය සම්පාදනය සඳහා දායක වූ නම් සඳහන් කළ නොහැකි තරම් වූ ආයතන සහ විශේෂඥයින් පිරිසකගේ ඉතා වැදගත් වූ දායකත්වය සඳහා අතිශයින් කෘතඥතාවය පළ කරමු. මෙහි පහත සඳහන් වෙබ් අඩවිවලින් ලබාගත් තොරතුරු ද ඇතුළත්ය.

<https://bch.cbd.int/resources/glossary/>

<http://www.fao.org/3/i1905e/i1905e02.pdf>

<http://biosafety.org.za/information/know-the-basics/gmo-science/biosafety-glossary>

http://www.isaaa.org/Kc/inforesources/acronymsandglossary/Acronyms_and_Glossary_of_Biotechnology.doc

මේ ප්‍රකාශනයේ දැක්වෙන තනතුරු නාම, ඉදිරිපත් කරනු ලබන ද්‍රව්‍ය මගින් ගෝලීය පාරිසරික පහසුකමේ, වික්සන් ජාතීන්ගේ ආහාර හා කෘෂිකර්ම සංවිධානයේ, පරිසර විෂය භාර අමාත්‍යාංශයේ හෝ ජාතික විද්‍යා පදනමේ අදහස් නිරූපණය නොවේ.

මෙම ලේඛනය සඳහා ක්‍රියේටිව් කොමන්ස් Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 IGO license (CC BY-NC-SA 3.0 IGO; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/legalcode>). වරපත යටතේ අවසර ලබා ඇත. වරපතේ කොන්දේසි යටතේ, මූලාශ්‍රය නිසිපරිදි සඳහන් කරමින් වාණිජමය නොවන කාර්යයන් සඳහා පමණක් මේ ලේඛනය පිටපත් කිරීම, බෙදාහැරීම හා අනුවර්තනය කිරීම කළ හැකිය.

